

3.6.2014

Timo Karjalainen

Onko keskiajan paluusta syytä olla huolissaan?

Kommentti Elina Grundströmin HS- kolumniin 3.6.2014: ”*Keskiajan paluu on aiempaa lähempänä*”

<http://www.hs.fi/paivanlehti/03062014/paakirjoitukset/Keskiajan+paluu+on+aiempaa+l%C3%A4hemp%C3%A4n%C3%A4/a1401681295892>

1. Journalistiikan vierailijaprofessori Elina Grundströmin käsittelee kolumnissaan niin innostavasti tosia, epätosia ja etenkin epämääräisessä tilassa olevia väitteitä, etten malta olla kommentoimatta hänen hienoa kolumniaan. Toivon kolumnin virittävän laajan ja monipuolisen kommentoinnin. Tässä pikapalautteessa keskityn lähinnä yhteen mielestäni suhteellisen tärkeään asiaan.
2. Ymmärsin Grundströmin paheksuvan USA:n konservatiivisten piirien vihamielistä suhtautumista esim. evoluutioteoriaan ja suhteellisuusteoriaan. Grundström kirjoittaa: ”Conservapedia-verkkopalvelussa on yhä artikkeli, jonka mukaan Einsteinin suhteellisuusteoria on liberaalien salaliitto, jonka tarkoituksena on saada ihmiset ajattelemaan, että moraalikin on suhteellista.”
3. Perusteetonta vihaa en kannata ja yritän pitää perustellunkin vihan erillään hedelmällisistä hyvin perustellusta epäilystä, Siksi olen taipuvainen ymmärtämään konservatiiveja tässä kohden. Minusta myös laajasti hyväksytyjä tieteen ”pyhimpiä paradigmoja” kannattaa aina vähän epäillä sikäli kuin se on vapaissa tai vapaamielisissä yhteisöissä mahdollista terveyttään ja henkeään vaarantamatta. Tällainen on esimerkiksi moraalikäsitysten suhteellisuuden epäily.
4. Uskon, että jotkut, minusta varsin tai hyvin moraalittomat ja ehkä omasta mielestään kovin vapaamieliset, tieteellisen rationaalisesti ja ”tunteettoman objektiivisesti” ja ”faktamaisesti” (minusta kafkamaisesti) todellisuuteen suhtautuvat ihmiset tekevät kaikkensa osoittaakseen, että myös ihmisten moraalinen on tai ainakin se saa olla hyvin joustavaa, ketterää ja suhteellista sekä alati muuttuvan ympäristön olosuhteista riippuvaa ”sopeutumista muuttuviin olosuhteisiin”.
5. Tällaiset aktiiviset eliitti-ihmiset ovat mielestäni vaarallisempia ns. tavallisille ihmisille kuin ne valitettavan monet veltoon tietämättömyytensä käpertyneet ihmiset, jotka leikkivät ikään kuin ”liberaalia” ja hyväksyvät kaikki muut ihmisten toisilleen tekemät koiruudet ja konnankoukut paitsi ne, jotka vaarantavat heidän omaa hyvinvointiaan. Minusta tällainen ”moraalinen suhteellisuus” sekä täydellinen moraalinen välinpitämättömyys ovat erityisen vaarallisia tavallisen valistuneelle ihmiselle, jos niitä yritetään perustella vetoamalla

vaikkapa ”arvo- ja moraalivapaaseen” tieteeseen, esim. sellaisia edustaviin suhteellisuusteoriaan tai evoluutioteoriaan.

6. Luulen, että ”moraaliltaan suhteellisten ihmisten” mielestä täsmälleen saman tai kutakuinkin samanlaisen teon ja joskus myös tekemättä jättämisen moraalinen sekä muu inhimillinen tai sosiaalinen merkitys riippuu ns. ”vaihtelevista olosuhteista”, esim. teon ajankohdasta, paikasta, teon huolella valitusta ”sopivasta” tarkastelun näkökulmasta, teon monista asiayhteyksistä, toimijan hyvästä tarkoituksesta tekoa tehdessään sekä toiminnan ns. ”yleisistä hyvistä päämääristä”, kuten teon tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta edistävästä luonteesta laajempien, tarkasti valittujen ihmisjoukkojen omaksumien käsitysten valossa.
7. Olen kuullut ja lukenut, että jotkut liberaalit suhteellistavat kirjaimellisesti ”*kaiken olevaisen*” mitä moninaisimmilla tavoilla lukemattomissa eri suhteissa ja ulottuvuuksilla tunnistamatta ja tunnustamatta mitään vakaata, varmaa, muuttumatonta, saati absoluuttista. Tällaiset kaiken suhteellistavat ihmiset ajattelevat, näkevät ja kokevat asioita mm. seuraavilla tavoilla:
 8. (Hyvä ja oikea) päämäärä pyhittää (väärät ja pahatkin) keinot, koska väliaikaisesta väärästä ja pahasta voi seurata myöhemmin pysyväistä oikeaa ja hyvää. Tällainen hyvä ja oikea on esim. liike. Monet pitävät liikettä ja etenkin omaa liikettään edistäviä liiketoimivia eli muutosta sinänsä itseisarvona eli päämääränä itsessään, ellei peräti luonnon tai Luojan luomana ”galileimaisena välttämättömytenä”.
 9. Konservatiiville, kuten minulle, usein niin kovin rakas tila eli ”muuttumattomuus muutosten keskellä” lienee monelle liberaalille lähtökohtana melkein kuin myrkyä. Jos tosi liberaali bisnesmies ja bisnesnainen ei muuta muutosta keksi ”muutoksen jumalaa” palvoessaan, hän ideoi uuden myyvän muodin, vaikkapa uuden muodon ja uuden muotivärin kännykälle tai vaatekappaleelle, joiden tekemiseen hän keksii valjastaa Bangladeshissa nälkäpalkalla työtä tekeviä ihmisiä hiukan parempiossaisten kuluttajien alati muuttuvia tarpeita tyydyttämään.
 10. Aikamme eliitti tuntuu rakastavan sekä fyysistä konkreettista liikettä että abstraktisempia yksityisiä liiketoimivia, joita eliitti kutsuu *yritteliäisyydeksi*. Yritteliäs oman firman perustanut onnekas eliitti-ihminen kannustaa kaikkia muitakin ihmisiä rakastamaan yli kaiken kaikkien mahdollisten ja välillä mahdottomien asioiden (erehdyksistä oppii) muuttamista yksistään siitä syystä, että se tekee hyvää liiketoimille ja edistää aikamme eliitin mielestä kaiken muun edistyksen ja hyvinvoinnin edellytyksenä olevaa muutosta; eli edistää ihmisten aineellisen ja aineettoman vaurauden kasvua ja ihmisten yleistä toimeliaisuutta ja liikkuvuutta, mitä monet kutsuvat työksi ja parhaimmillaan hyödylliseksi ja tuottavaksi ansiotyöksi, jota eliitit ovat aina jumaloineet.
 11. Jeesuksella oli varsin omalaatuiset käsitykset työstä. Jeesus olisi varmaan joutunut pahaan vastatuuleen myös meidän aikanamme. Sitä kannattaa arvioida toiste. Tämän artikkelin kannalta kiinnostavampaa on Albert Einsteinin käsitykset suhteellisuusteoriasta. Ne ovat ymmärtääkseni huutavassa ristiriidassa laajalle levinneen käsityksen kanssa ”*kaiken*

suhteellisuudesta”, joka käsitys epäilemättä työllistää hyvin, mutta ei välttämättä johda fiksuun lopputulokseen.

12. Einstein oli tunnetusti deterministi, uskallan sanoa ”absolutisti”, jota pidän relativistin vastakohtana. Ainakin Einstein oli invarianssien intohimoinen tutkija. Niin minäkin. Suhteellisuusteoria ei ollut Einsteinin keksimä teorian nimi, vaan muistaakseni Max Planckin Einsteinin teorioille keksimä epäonnistunut nimi, joka kuvaa tosi huonosti teorian luonnetta. (Ks. esim. <http://www.asa3.org/ASA/education/views/invariance.htm>).
13. Kun perehtyy Einsteinin suhteellisuusteoriaan tai suhteellisuusteorioihin Einsteinin omien kirjoitusten valossa ¹, huomaa monista kohdista, että Einstein korosti nimenomaan tiedon vankan ja varman perustan tai viitekehyksen tärkeyttä. Siihen viittaa esim. ilmaisu ”a rigid reference body”; tarve etsiä ja löytää vankka, varma ja taipumaton mittausperusta havainnoille, jotka eivät riipu kohdissa 8. ja 9. kuvatuista seikoista.
14. Kaikki ei todellakaan ole suhteellista suhteellisuusteorian viitekehyksessä. En myöskään näe mitään syytä sille, että ihmisyyden arvokkaimpia ellei arvokkainta osaa eli moraalisia arvostelmia luonnehditaan suhteellisiksi seikoiksi. Näin ei voi tehdä ainakaan suhteellisuusteoriaan vedoten. Keskiajan paluusta on tällaisen suhteellisuuden ihannoinnin takia syytä olla huolissaan. En tiedä, olivatko ”pimeän keskiajan” ihmiset kovin onnettomia, mutta siitä olen varma, että he olivat paljon tietämättömpiä kuin ne eurooppalaiset ihmiset, jotka renessanssijasta lähtien alkoivat harrastaa tieteitä ja taiteita ihmisestä riippumattoman ja ihmisen yläpuolella olevan deterministisen tai absoluuttisen voiman synnyttämän maailmankatsomuksen innoittamana. Uskon, että nimenomaan tuo voima on luonut tieteiden ja taiteiden avulla syntyneen edistyksen, ei kaiken suhteellistaminen, mikä on nyt muodissa.

¹ Ks. esim. Einstein, A. 1996, *Relativity, The Special and General Theory*, Routledge, London.